

## Kiinan talouden menestystarina perustuu hiljaiseen vallankumoukseen

GUTHRIE, DOUG (2006). *China and globalization. The social, economic and political transformation of Chinese society*. 398 s. Routledge, London.

Doug Guthrie tunnetaan teoksestaan *Dragon in three-piece suit* (1999), joka käsitteli kapitalismin syntyä Kiinassa. *China and globalization* laajentaa näkökulman taloustieteilijöiden harvemmin käsittelemiin aiheisiin, kuten demokratian kehitykseen ja ihmisoikeuksiin. Teos on suurelle yleisölle tarkoitettu johdonmukainen ja helppotajuinen tietopaketti. Kiinaan erikoistunutta lukijaa kiehtoo siinä kaksi näkökulmaa: se, millaisin toimenpitein Kiina on pystynyt ylläpitämään vahvaa taloudellista kasvuaan ja se, miten talouden kehitys on vaikuttanut kiinalaiseen yhteiskuntaan.

Kiinan talousuudistusten arkkitehti oli veteraanipoliitikko Deng Xiaoping, jonka pragmaattista linjaa on kuvattu sanoin ”tunnustelemalla astinkiviä virta ylitetään”. Guthrie kuvaa, kuinka Kiinan hallitus on luotsannut maata määrätietoisesti kohti kapitalismia vuodesta 1978 alkaen. Kansankommuunijärjestelmä lopetettiin ja maanviljelijät saivat 1980-luvulla oikeuden myydä tuotantonsa ylijäämän markkinahintaan. Samoihin aikoihin

kyliin ja pieniin kaupunkeihin alettiin perustaa uudentyyppisiä yrityksiä.

Vientitalouden luomiseksi Kiinan oli tärkeää saada maahan ulkomaista pääomaa ja teknologiaa. Vuonna 1979 säädetty laki yhteisyrityksistä salli ulkomaisten yritysten toiminnan maassa ensi kertaa sitten kansantasavallan perustamisen. Rannikolle alkoi muodostua erityistalousalueiden ketju, jonka vaikutus Kiinan taloudelliseen nousuun on ollut ratkaiseva. Maan ulkomaankaupan arvo kasvoi vuosina 1979–2003 keskimäärin 26–27 prosenttia vuodessa. Virallisesti markkinatalous sallittiin vuonna 1992, jolloin hallitus määritteli yritysten toimintavapaudet erityisessä 14 kohdan ohjelmassa. Shenzhenin ja Shanghain arvopaperipörssit perustettiin ja sisäisiä markkinoita avattiin luomalla ulkomaisille investoinneille liberaalimmat säännöt kuin oli Japanissa tai Etelä-Koreassa. Kiinaan investoitiinkin 1990-luvulla enemmän kuin muihin maihin ja yksityiset sekä ulkomaisrahoitteiset yritykset olivat Kiinan liike-elämän dynaamisin sektori. Perustuslakiin lisättiin maininta markkinataloudesta vuonna 1999 ja yksityisomaisuuden suojasta vuonna 2004. Guthrien mukaan Kiinassa säädettiin vuosina 1979–2003 noin 700 valtakunnallista ja yli 2000

alueellista lakia, joiden avulla talouden reformeja edistettiin. Kiina integroitiin globaaliin talouteen vientivetoisen taloutensa ja markkinoiden avaamisen kautta.

Guthrie toteaa osuvasti, että Kiinan muutokset ovat luonteeltaan globaaleja poliittisia ja kulttuurisia prosesseja. Kiina on saavuttanut 25 vuodessa sen, mikä muilla vei vähintään 50 vuotta. Kiinan taloudellinen menestys kaataa eräät talousteorioiden oletukset päällelleen. Kiinan esimerkki osoittaa, että valtionyrityksetkin voivat toimia yksityisyrityksen tapaan, ilman ”shokkiterapiaa”. Guthrien mukaan tällainen valtionyritysten nopea yksityistäminen ei olisi toiminut Kiinassa, kuten se ei toiminut Venäjälläkään. Kiina on saavuttanut tavoitteensa talouden ”hiljaisella vallankumouksella”, johon kuuluvat asteittaiset kokeilut ja muutokset eri instituutioissa, mukaan lukien Kiinan kommunistisen puolueen asteittainen vetäytyminen talouden ja politiikan johdosta.

Mao Zedongin ”vallankumouskaudella” korostui poliittinen ideologia, Dengin reformikaudella maata alettiin johtaa talouden tarpeista. Kommunistisen puolueen valtaa heikensivät myös maaseudun muutokset – maanviljelijät itsenäistyivät kun kansankommuunijärjestelmä lakkasi 1970-luvun lopussa. Yritykset rynnivät eteenpäin johtajiansa saamalla uusilla valtuuksilla ja puolueosastojen sananvalta väheni. Toivotettiinpa 2000-luvulla puheenjohtaja Jiang Zeminin ”kolmen edustuksen teoriassa” yrittäjät (”edistykelliset yhteiskunnalliset tuotantovoimat”) ja intellektuellit (”edistykelliset kulttuurivoimat”) tervetulleiksi puolueeseen. Jiangin ajattelu kirjattiin myös perustuslakiin. Kommunistinen puolue on muuttanut vallankumouspuolueesta hallintopuolueeksi.

Vuonna 1989 suoria vaaleja alettiin järjestää kylissä ja kaupungeissakin, mikä osaltaan murensi valtion auktoriteettia. Valtio on talouspoliittisilla päätöksillään siirtänyt huomattavasti valtaa maakunnille, joiden verusoikeus oli hyvin laaja vuosina 1980–1994. Uudet säännöt sallivat paikallishallinnon suorat yhteydet ulkomaisiin yrityksiin ja rahoittajiin. Joskus paikallishallinnot ovat tarjonneet keskushallintoa parempia ehtoja ulkomaisille yrityksille saadakseen näitä alueelleen. Silti muutokset ovat edelleen pääsääntöisesti valtiojohtoisia. Valtion mukanaolo varmistaa yhteiskunnan vakaan kehityksen, toisin kuin pelkästään ”markkinajohtoiset” prosessit.

Guthrien mukaan perheen rooli heikentyi vuoden 1949 jälkeen. Etenkin kulttuurivallankumouksen aikana ideologiaa painotettiin perinteisten perhearvojen sijaan. Väestön kaksinkertaistuttua kansantasavallan alun tasosta valtio päätti ryhtyä säännöstelemään syntyvyyttä niin sanotulla yhden lapsen politiikalla, jota on noudatettu suurimmassa osassa maata 1980-luvun alusta lähtien. Uudistukset ovat vaikuttaneet myös väestön alueelliseen rakenteeseen: vuonna 2002 jo 40 prosenttia kiinalaisista asui kaupungeissa.

Ennen reformikautta työsuhteet olivat elinikäisiä. Ihmiset eivät voineet valita työpaikkaansa, vaan heidät lähetettiin sopivaksi arvioituun työyksikköön, tyypillisesti tehtaaseen tai kansankommuuniin. Yksikkö järjesti paikalliselleen asunnon sekä sosiaali- ja eläketurvan ja muutenkin valvoi häntä.

Yleisen länsimaisen käsityksen mukaan Kiinan oikeusjärjestelmä ei takaa kansalaisten yhdenvertaisuutta. Guthrie näkee kuitenkin maan kehittyneen oikeusvaltion suuntaan. Hänen mukaansa lainsäädäntöä on kehitetty etenkin talouden lähtökohdista, mutta siitä on koitunut hyötyä myös kansalaisyhteiskunnan kehitykselle. Kansainvälisiä oikeusnormeja on otettu huomioon lainsäädännössä ja viranomaisten mielivalta on vähentynyt. Myös ihmisoikeuksia on parannettu. Lakeihin vedoten kansalaiset ovat haastaneet valtion oikeuteen, muun muassa viranomaisten mielivallasta johtuvia korvausvaatimuksia esitettiin vuonna 1999 lähes 98 000 kappaletta.

Jo 1980-luvulla talousreformien eteneminen sai useat kiinalaiset odottamaan poliittista muutosta. Maan institutionaaliset muutokset mahdollistivat niin sanotun demokraatialiikkeen kehityksen. Elintason kohoamiseen liittyvä vapauden tunne loi kiinalaisten uskoa siihen, että maa kulkee kohti demokratiaa, mutta syntyi myös uusia ongelmia. Demokraatialiike oli miljoonien kansalaisten joukkoliike, jollainen oli uusi ilmiö Kiinan kansantasavallassa. Poliittisen järjestelmän ihanteitten ohella se hyökkäsi talouskehityksen mukanaan tuomaa korruptiota vastaan. Hallituksen näkökulmasta liike kääntyi liian radikaaliksi ja se murskattiin Taivaallisen rauhan aukiolla 4. kesäkuuta 1989.

Guthrien mukaan monet tarkkailijat länsimaissa eivät huomaa, että Kiina on pikkuhiljaa rakentamassa demokraattiseen yhteiskuntaan kuuluvia instituutioita. Demokraatialiikkeen kohtalosta huolimatta asteittainen ja hallittu kehitys demokratian suuntaan on näkynyt 1990-luvulta lähtien. Länsimaissa demokratia ymmärretään kansalaisten oikeudeksi valita johtajansa monipuoluejärjestelmässä. Kiinassa ei ole monipuoluejärjestelmää, mutta tiedon vapaassa kullussa, instituutioiden riippumattomuudessa, oikeusjärjestelmän tarpeellisuuden painottamisessa ja vaalien järjestämisessä ruohonjuuritasolla on Guthrien mukaan edistytty merkittävästi.

Vaikka Kiinan talousuudistus on ollut asteittainen ja kokeileva, on se kokonaisuutena myös radikaali. Valtion ylimmätkin tasot ja yritysalamäät ovat kokeneet perusteellisia muutoksia, oikeusvaltiota on alettu rakentaa ja Kiinaan on syntynyt uudet työmarkkinat. Uudistaminen on ollut hyvin globaalia. Kaikki viittaa siihen, että Kiinan kasvu jatkossakin edistää maan integroitumista globaaliin talouteen. Tämä ”hiljainen vallankumous” on Kiinan menestystarina. *China and globalization* kuvaa sen kiehtovasti ja vakuuttavasti.

## KIRJALLISUUS

Guthrie, Doug (1999). *Dragon in three-piece suit*. 302 s. Princeton University Press, Princeton, N.J.

KAUKO LAITINEN  
Konfutsen-instituutti,  
Helsingin yliopisto